

Estijos Dainų šventė semiotiniu požiūriu

Rein Veidemann

Straipsnis skiriamas Estijos Dainų šventės semiotinei analizei, pasitelkus Tartu–Maskvos kultūros semiotikos mokyklos (visų pirma Jurijaus Lotmano) išvalgas ir terminiją. Ji vykdoma Dainų švenčių istorijos kontekste. Atskleidžiami segmentai: pradinės reikšmės susiformavimas, kurį paveikė įvairūs įtakos šaltiniai; repertuaras kaip tekstas; dainų šventė kaip ritualas, dainų švenčių išorinės ir vidinės formos dichotomija. Tvirtinama, kad Estijos dainų šventės – tai periferijos iššūkis centrui: Pietų Vokietijos chorinio dainavimo (*Liedertafel*) tradicija XIX amžiuje paplito Baltijos provincijose. Vadovaujant Johannui Voldemarui Jannsenui Baltijos vokiečių dainų švenčių formatas buvo pritaikytas rengiant pirmąją Estijos Dainų šventę 1869 metais.

Kultūrinės periferijos ir centro ryšys išryškėja ir Estijos teritoriją XVII amžiaus antroje pusėje pasiekusiame religinių bendruomenių – brolių sąjūdyje, kurio ideologinį atgarsį regime ir estų tautiniame sąjūdyje („tautiniame prabudime“) ir dainų šventėje – „dainuojančioje kongregacijoje“. Nuo dainų švenčių rengimo pradžios pagrindinis klausimas buvo dainų švenčių, kaip teksto, autentiškumas estų kultūros, kaip estiško teksto, atžvilgiu. Vienu ar kitu pavidalu tai buvo aktualu ir vėliau. Kadangi susiduriame su kultūros perkėlimu, Dainų šventei jos savastį, jos prigimtinę reikšmę suteikia, viena vertus, esminis estų kultūros tranzityvumas – estų kultūra gimusi ties Vakarų ir Rytų civilizacijų riba ir ties šia riba tebesanti kultūra ir, antra vertus, Dainų šventė skleidžiasi kaip teksto religinė funkcija. Vaizdžiai tariant, bent jau iki šiol estai yra tauta, tikinti Dainų šventės šventumu.

Pagrindiniai žodžiai: kultūrinis centras ir periferija, tekstas tekste, Estijos semiotinės erdvės bipoliariškumas, ženklinimas, išorės ir vidaus forma, tekstas ir funkcija, dainų šventės religiškumas

Tarp stambesnių reikšmių kompleksų ir pavienių reiškinių, tiriamų kultūros semiotikos aspektu, Estijos visuotinė dainų šventė nusipelno ypatingo dėmesio, nes Estijos, Latvijos ir Lietuvos dainų švenčių tradicija nuo 2003 m. yra įtraukta į UNESCO Žmonijos žodinio ir nematerialaus kultūros paveldo šedevrų sąrašą. 2014 m. vasarą Taline dvidešimt šeštą kartą buvo susirinkta į Dainų šventę ir dvidešimtą kartą į Šokių šventę.

Toks Dainų šventės svarbos pripažinimas leidžia šių eilučių autoriui traktuoti Dainų šventę kaip vieną iš estų kultūros pamatinių tekstų (Veidemann 2006, p. 73–77), t. y. kaip tokį nedalomą ir savaiminį reikšmių kompleksą, kuris veikia, akumuliuodamas kitus pavienes tekstus ir generuodamas naujus tekstus. Jau sąvokos *tekstas*, kaip „nedalomos reikšmės ir nedalomos funkcijos nešėjas“ (Ivanov ir kt. 1998,

p. 65), pavartojimas byloja apie kultūros semiotikos (besiremiančios Tartu–Maskvos mokykla) prieigą. Bet reikia turėti omenyje, kad šiame straipsnyje autorius nekelia tikslo „atverti“ dainų šventę kaip semiotinį objektą, – šiuo atveju kultū grėsmė redukuoti Estijos dainų šventės istoriją į teorinį modelį, kurio negalėtume laikyti koherentišku, t. y. pasižyminčiu sąvokų turinio neapibrėžtumu ir neišvengiamu tarpusavio santykių nebuvimu, net ir pačioje kultūros semiotikos paradigmoje. Greičiau bus mėginama suprasti Dainų šventės s e m i o t i š k u m ą, sutelkiant dėmesį į Dainų šventę kaip tam tikrą ženklų kompleksą (sistemą) ir jo savitumą Estijos kultūros istorijoje.

2013 m. Tartu universitete Marju Lauristin ir Peeterio Vihalemmo atliktas sociologinis tyrimas „Mano dainų ir šokių šventė“ patvirtino ir empiriškai, kad dainų šventė yra pamatinis tekstas. Komentuodama tyrimą Marju Lauristin dainų šventės kaip kultūros formos ir mediumo vaidmenį, estams tampant modernia tauta, pripažino lygiaverčiu estiškos periodinės spaudos atsiradimui. Bet mūsų laikais aiškiai juntama kartų nulemta kultūrinė skirtis. „Dainų šventė kaip tautinių vertybių nešėja yra svarbi daugiau kaip pusei apklausto jaunimo, kitai pusei svarbesnė yra drauge su bičiuliais išgyvenama šventiška nuotaika“, teigia Lauristin (2014). Apibendrinant tyrimą, daromos keturios išvados apie tautos lūkesčius ir dainų švenčių tradicijos reikšmes:

1. Šventė yra estų tautiškumo jausmą išreiškiantis ir tuo pačiu bendro likimo išgyvenimo galimybę teikiantis ritualas, kuris sietinas su tradiciniais simboli- nę reikšmę turinčiais komponentais (eitynėmis, įžygiavimais ir išžygiavimais, ugnies uždegimu, žinomų patriotinių dainų skambėjimu, šokiu „Tuljak“ šokių šventės pabaigoje ir daina „Mano Tėvynė“ dainų šventės pabaigoje ir t. t.).
2. Šventė kaip institucionalizuotas visuotinis tautinis (valstybinis) reginys, turintis lyderius, ceremonijas, verbalizuotus pranešimus ir autoritetų pagerbimo papročius.
3. Šventė kaip didysis dainos ir šokio menų festivalis, kuris suteikia žiūrovui- klausytojui galimybę drauge išgyventi puikios kokybės pasirodymą, o dalyviams – saviraiškos džiaugsmą teikiančią betarpišką patirtį.
4. Šventė kaip bendruomeninis susibūrimas, dainininkų, šokėjų, chorvedžių, choreografų, kompozitorių, poetų, jų šeimų ir draugų viliojantis ryšys, atsirandantis iš bendrų vertybių, prisiminimų bei išgyvenimų (Lauristin, Vihalemm 2013, p. 46).

Dainų šventės svarba tautinio identiteto formavimuisi yra visuotinai pripažinta Estijos istorijoje ir kultūros raidoje. Šventė vertinama kaip „žinomiausias bendruomeninio ir tautinio sąjūdžio simbolis“ (Kasekamp 2011, p. 104). Išvardintais rakursais tai – „institucionalizuota visuotinė tautinė (valstybinė) šventė“ ir „bendruomeninis susibūrimas“, grindžiamas bendromis vertybėmis, prisiminimais ir išgyvenimais. Kadangi „tautinis identitetas yra <...> kelių lygmenų konstrukcija“, susijusi su „ribų peržengimu ir kirtimu dialogo situacijoje“, taigi „identitetas yra ribinis reiškinys“ (Kotov

2005, p. 186–187) ir dėl to aktuali tampa centro ir periferijos bei kultūros perkėlimo ir autentiškumo problema.

Iš periferijos į centrą

Į Estijos ir Latvijos dainų švenčių formavimą galima žvelgti kaip į vadinamųjų ribos peržengimų seką iš periferijos į centrą ir, kita vertus, kaip periferijos iššūkį centrui. Juri Lotmanui riba – tai neatsiejama semiosferos dalis, ir pasitelkęs Romos imperijos pavyzdį jis akivaizdžiai aprašė procesą, kai „kuri nors sparčiai besiplečianti kultūrinė erdvė įtraukia į savo orbitą kolektyvus (struktūras) ir paverčia juos savo periferija“ ir kaip visa tai sužadina „periferijoje audringą kultūrinį-semiotinį ir ekonominį augimą“. Semiosferai reikia „neorganizuotos“ išorinės apsupties, ir „ji ją konstruoja, jei jos nėra“ (Lotman 1999a, p. 16–17)¹. Tęsdami Lotmano tyrinėjimus, kaip „sparčiai besiplečiantį“ galime laikyti Martyno Lutherio protestantiškąjį tikėjimo apvalymą, pradėtą XVI amžiaus pirmaisiais dešimtmečiais, kuriame savo ruožtu atsirado kelios atšakos, kurias liuteronybė traktavo kaip periferines.

Viena dainų švenčių priešistore laikytinų (periferijos iššūkiui) ištakų buvo kongregacijos – brolijos (Pöldmäe 1969, p. 9). Paveiktas 1720 m. plitusio pietizmo, susiformavo Katalikų Bažnyčios ir valstybinės valdžios persekiojamas religinio atsinaujinimo judėjimas: persekiojamų Bohemijos valstiečių grupę savo dvaro žemėse Saksonijoje, Hutberge priėmė grafas Nikolajus Ludwigas von Zinzendorfas ir buvo įkurta bendruomenė, pavadinta *Herren Hut* (Pöldmäe 2011, p. 21–22). Zinzendorfas tapo 1727 m. rugpjūčio 13 dieną Berthelsdorfo bažnyčioje religinių apeigų metu įsteigtos *herrenhuterių* brolijos, savo teologiją ir religinio gyvenimo taisyklės turinčios liuteronų kongregacijos, vadovu. Per kelis dešimtmečius vietinės reikšmės religinis judėjimas virto „galingu tarptautiniu religiniu susivienijimu, kurio reikšmė buvo gana didelė XVI–II–XIX amžių religiniame bei kultūriniame gyvenime ir Vokietijoje, ir daugelyje kitų valstybių“ (ten pat, p. 23). Brolijų veiklos plėtotei palankias sąlygas sudarė prasplėtusios judėjimo tarp valstybių galimybės, taip pat ir šeimyninė kongregacijos struktūra (bendruomenės nariai vieni kitus vadino broliais ir seserimis), dar vadinama ir krikščioniškuoju socializmu (ten pat). Jau 1736 m. Zinzendorfas padėjo pagrindą Talino *herrenhuterių* parapijai ir tai laikytina iššūkiu oficialiajai Bažnyčiai (kaip centrui).

1740 m. Urvaste pastorius Johannas Christianas Quandtas įsteigė Pietų Estijoje pirmą „užbaigtos formos broliją“ (ten pat, p. 59). XVIII–XIX a. sandūroje brolijų judėjimas paplito visoje Estijoje. 1840 m. duomenimis, brolijoms priklausė daugiau kaip 70 tūkstančių žmonių. *Herrenhuterių* veiklos pakilimas truko iki šios misijos pabaigos 1857 metais. Racionalizmo puolimas (Otto Wilhelmo Masingo ir Heinricho Davido

¹ Cituojamas Lotmano straipsnis lietuviškai: Jurij Lotman, *Kultūros semiotika: Straipsnių rinktinė*. Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 9 [vertėjos komentaras].

Rosenplānterio veikla), dažnesnis gyvenamosios vietos keitimas, valstiečių perėjimas į graikiškų apeigų katalikybę (stačiatikybę, vadintą ir „caro tikybos“ vardu), viliantis gauti žemės, taip pat vokiečių Liuteronų Bažnyčios (vadintos aukštuomenės bažnyčia) reformavimas į liaudies bažnyčią XIX–XX a. sandūroje² nulėmė brolių išnykimą. Vis dėlto neįmanoma pervertinti brolių svarbos estų tautos kultūrinės savimonės formavimuisi. *Herrenhuterystės* atgarsiai būdingi ir tautinio sąjūdžio ideologams Friedrichui Reinholdui Kreutzwaldui, Johannui Voldemarui Jannseniui, Karlui Robertui Jakobsoniui, Jakobui Hurtui, Villemui Reimanniui, ir, pavyzdžiui, XX a. pirmaisiais dešimtmečiais estų dvasiniame ir politiniame gyvenime ženkliai pasireiškusiame Jaanui Tõnissoniui.

Dainų šventė kaip „pabudimas“

Ta aplinkybė, kad teologinė ir organizacinė brolių sandara buvo įtausta į estų tautinio sąjūdžio ideologiją, vaizdžiai pailiustruoja, kaip „periferija perkelia į centrą savo semiotines struktūras ir kultūros lyderius ir galiausiai tiesiogine žodžio prasme užima centrą“ (Lotman 1999a, p. 17). Būtent taip galima aprašyti Dainų šventės patekimą į proceso, kurio metu estai tapo nacija, centrą, kur greta dainų šventės atsidūrė raštija estų kalba ir estiškos mokyklos.

Religinio pabudimo kaip prisikėlimo esmė metaforiškai prilygintina pažadinimui (iš miego ar mirties) į šviesą. Tuometinio kultūros lyderio Karlo Roberto Jakobsono pirmojoje patriotinėje kalboje šis procesas įgauna ciklinį pavidalą: rojų primenanti senovė (sava estų valstybė) yra šviesos laikai, pasibaigę tamsa, kuri stojo, okupavus vokiečiams, ir dabar žadama nauja aušra. Viena vertus, galima išvelgti Baltijos vokiečių švietėjo Garliebo Merkelio ciklinės laiko sampratos pėdsakus. Pasak Jaano Undusko, būtent Merkelis įtraukė „ir estus bei latvius, ir vokiečius į ciklinę istorijos schemą, iš kurios savaime kilo išvada, kad vokiečių valdymas Baltijos šalyse *sub specie aeternitatis* laikinas ir kad estams ir latviams istorija turi atsargos galimybę, leidžiančią įveik-

² Liaudies bažnyčios atsiradimą lėmė du esminiai veiksniai. Pirmą, XIX a. viduryje Tartu universitete studijavo nemažai būsimų – estų tautybės pastorių. Ir antra, kaip rašo Tomas Paulas „Biblijos vertimų Estijoje istorijoje“, XIX a. viduryje Biblija tapo liaudies knyga. 1848 m. 53 000 Estijos šeimų turėjo viso 16 tūkstančių vienetų Šventojo Rašto! (Paul 1999, p. 509). Estijos evangeliškos liaudies bažnyčios šaknys glūdi moderniaame protestantizme. Pirmą kartą „liaudies bažnyčios“ sąvoką pavartojo modernaus protestantizmo tėvu laikomas filosofas Friedrichas Schleiermacheris. Kalbant apie estus, XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje liaudies bažnyčios idėją perėmė ir ją panaudojo bažnyčios reformos tikslams Jakobas Hurtas, Ado Grenzsteinas, Vilemas Reimanas ir Augustas Nikolas (Saard 2000, p. 199–284). Evangelikų liaudies bažnyčia buvo institucionalizuota 1917 m. birželio 1 d. vykusiame Bažnyčios kongrese. Liaudies bažnyčios šerdis esti parapija. Taip liaudies bažnyčią apibūdinamas pagrindinis liaudies bažnyčios ideologas Johannas Kõppas teigė: „Bažnyčios tvarka ir veikla nuo šiol bus tokia, kad estų liaudis galėtų jausti ir pajustų: čia mūsų bažnyčia. Todėl tebūnie bažnyčios sutvarkymas ir valdymas pačios liaudies rankose (demokratiškumo principas). Taip pat bažnyčia turėtų rimčiau siekti derinti savo veiksmus su tikraisiais liaudies sielos siekais ir poreikiais, todėl reikia pabrėžti būtinybę išmokyti pažinti liaudies dvasinį gyvenimą (liaudiškumo principas)“ (Kõpp 2009, p. 28). Nesunku pastebėti liaudies bažnyčios tipologinį panašumą su dainų švente kaip su „dainuojančia kongregacija“.

ti dabartinį žemą būvį ir pakilti į ankstesnes aukštumas, kad (iš ten) būtų žengta į tolesnį normalų egzistavimą“ (Undusk 1997, p. 726).

Jaano Undusko požiūriu, klausimą, jog estai neturėjo tinkamos istorijos, Jakobsonas sprendė taip, kad jis „nekalba apie aukštyn–žemyn svyruojančią istorijos eigą, bet apie permainingą sėkmę šviesos ir tamsos jėgų kovoje“ (ten pat, p. 731). Simptomiškos yra Jakobsono eilėraščio eilutės (Jakobson 1959, p. 306), kuriomis jis pa-baigė 1868 m. spalį Vanemuine draugijoje pasakytą kalbą: „Ir tegul, kaip lapai miško žeme,/ estiškas kraujas užliejo tavo krūtine/ tavo jaunos giminės tikėjimas ir viltis/ yra tavo n a u j a i p a b u d ė s gyvenimo pažadas!“ (išretinta R. V.)³. Atsižvelgiant į tai, suprantama, kodėl Jakobsonas pasiūlė 1867 m. liepos mėnesį pasirodžiusio eilė-raščių rinkinio „Emajõe lakštingala“ (beje, jame publikuoti eilėraščiai „Mano Tėvynė yra mano meilė“ ir „Tave iki mirties“ vėliau tapo dainų švenčių repertuaro pagrindu) anonimiam autoriui slapyvardį Koidula⁴, kuris tapo „skambiu tautinio patoso akor-du“ (Olesk 1994, p. 15).

„Kylančio estiškumo politinis giesmynas yra sutelktas į vieną vardą, kaip ir jo bažnytiniai pirmtakai“, – taip tautinio sąjūdžio sakralizuotumą (arba, kaip šio straipsnio kontekste: kreipdamas dėmesį į aukščiausio laipsnio semiotizavimą) apibūdino Jaanas Unduskas; „kylantis estiškumas, įtakingiausias jo vadovo Karlo Roberto Jakobsono požiūriu, yra vizija, nauja krikščioniška bendruomenė, nauja sekta, turinti naują šventąjį, kuris žada naują tikresnį gyvenimą, taip pat kaip jį amžininkams krikščio-nims žadėjo Jėzus Kristus“ (Undusk 1998, p. 276).

Brolijų teologijoje bendruomenė yra „giedanti kongregacija“, ir iš jos buvo reika-laujama meistriško giedojimo bei giesmių turinio supratimo. Giedojimas turėjo pra-turtinti bažnytines pamaldas, nes „kolektyvinis kreipimasis į Dievą turėjo būti daug paveikesnis negu pavienio asmens atliekamas sustingusių formuluočių barbenimas“ (Pöldmäe 2011, p. 31). Simptomiška, kad pirmosios Dainų šventės prakalboje Jakobas Hurtas kreipiasi į „brolius estus“ (Laar, Saukas, Tedre 1989, p. 96). Ši retorinė prie-monė yra kilusi iš *herrenhuterių* ideologijos, kurioje brolybė ir turtinė lygybė užėmė svarbią vietą.

Kartu su brolijomis susijusiomis giedojimo tradicijomis dainų šventės susifor-mavimo į „semiozę“ raidos ištakomis laikytini ir bažnyčiose arba parapijų mokyklose veikę chorai. Čia galima pastebėti periferijos ir centro dialektiką, „ribų peržengimą“ – visa, kas sudaro Lotmano apibrėžtą semiosferą. Apie tai kalbant, reikėtų paminėti Sa-aremoje esančio Anseküla kaimo pastorių Martiną Körberilį, kuris jau 1840 m. savo parapijoje įkūrė chorą ir vadovavo jam dvidešimt metų. Kaip ir Põltsamaa pastorių E. H. A. Hörschelmanną, A. H. Willigerodą Kaarma vietovėje, vėliau Karuloje ir nuo

³ Pažodininis vertėjos vertimas.

⁴ Slapyvardis Koidula sietinas su žodžių „koidu ajal“ – „auštant“ reikšme [vertėjos komentaras]. Ly-dia Koidula (Lydia Emilie Florentine Janssen, 1843–1886), estų rašytoja, eilėraščių rinkinio „Emajõe lakštingala“ autorė. Emajõgi – ilgiausios Estijos upės pavadinimas, pažodžiui reiškia „upė motina“ [vertėjos komentaras].

1857 m. – Tartu-Maarja vietovėje (Põldmäe 1969, p. 12–13). Visi paminėtieji tapo įtakingais pirmosios Dainų šventės 1869 m. dalyviais, Willigerodas net buvo išrinktas šventės prezidentu.

Dainų švenčių istoriją galime vertinti ir kaip erdvinių perkėlimų visumą. Nors idėja rengti estų dainų šventes gimė Johannui Voldemarui Jannsenui, kuris XIX a. šeštojo dešimtmečio pabaigoje dirbo bažnyčios choro vadovu Pärnu ir leido laikraštį „Perno Postimees“, jis ėmė pavyzdį iš amžiaus viduryje Vokietijoje ir Švedijoje įsisiūbavusio chorinio dainavimo sąjūdžio. XIX a. pirmaisiais dešimtmečiais vokiečių kultūrinėje erdvėje įsikūrusios dainavimo draugijos, kurių steigimas greitai paplito ir Baltijos provincijose, tapo dainų švenčių organizatorėmis. Pirmoji jų buvo surengta Švedijoje 1826 m. Šioje šventėje pasirodžiusius chorus vadino *Liedertafel* – dainavimo draugijomis, kurios kilo iš smuklėse už ilgų stalų susėdusių vyrų dainavimo. Dainuodavo paprastos struktūros (posmai ir priedainis) vokiečių liaudies dainas dviem arba trimis balsais. Po dešimties metų, 1836 m. Rygoje buvo surengta didelė muzikos šventė.

Pirmoji Baltijos dainų šventė įvyko 1857 m. Taline, joje dalyvavo ir Jannsenas, kuris šventės pagarsinimui skyrė daug vietos tuo metu pradėtame leisti „Perno Postimees“. Jis tęsė savo misiją, 1863 m. persikėlęs į Tartu. Pavyzdžiui, Jannseno leistas „Eesti Postimees“ patalpino išsamią apžvalgą apie 1866 m. vykusią trečiąją Baltijos dainų šventę, kurioje furorą sukėlė Jūri parapijos estų mišraus choro pasirodymas (Salupere 1998, p. 176), kaip pastebėjo Malle Salupere, „kultūriškai gyvybingoje Baltijos erdvėje“ (plg. su Lotmano mintimi apie periferijos aktyvumą, Lotman 1999a, p. 16–17) Dainų švenčių tradicija galėjo įsitvirtinti ir anksčiau, jei jos nebūtų slopinę įtarios, kultūros bijančios Nikolajaus I valdžios (1826–1855) draudimai dėl gausių žmonių susibūrimų (Salupere 1998, p. 170).

Semiotinė institucija

Mihkelio Lūdigo ir Friedricho Kuhlbarso dainos „Aušra“⁵, kuria kaip himnu pradedamos Estijos Dainų šventės, tekste kartojami žodžiai „Tėvynės žemė prabunda, kad

⁵ Muzikinį kūrinį „Aušra“ parašė Mihkelis Lūdigas tuo pat vardu pasivadinusiai Viljandi miesto choro draugijai. Draugija paprašė Lūdigo pagalbos Draugijos trisdešimtpenkmečio paminėjimui 1904 metais. Apie dainos sukūrimą Lūdigas prisiminimuose rašė: „Nutiko taip, kad „Aušros“ vyrai paprašė sukurti draugijai pagrindinę dainą. Sutikau, jei gausiu tinkamą tekstą. Kuhlbarsas sutiko tuojau pat parašyti žodžius ir padarė tai maždaug per dešimt minučių. Nenorėjau nuo jo tempo atsilikti, susiradau gaidių popieriaus bei pieštuką ir pradėjau rašyti. Kažkas paprašė, kad būtų daugiau kaip keturi balsai: to krašto vyrai išdidūs ir nesutiks, kad būtų paprasta chorinė daina. Sutikau ir parašiau dainą septyniems balsams. Po ketvirčio valandos daina buvo baigta, Kuhlbarsas parašė pavadinimą „Aušra“. Pagrojau ją pianinu ir daina greičiausiai patiko. Naujos dainos sukūrimas buvo gausiai aplaistytas šampanu. Į visa tai žvelgiau su humoru, nemaniau, kad daina taip labai išpopuliarės“ (http://opetaja.edu.ee/eesti_muusika/composers/ludig/looming.htm). Lūdigo „Aušra“ pirmą kartą buvo atlikta VIII Dainų šventėje 1923 m. ir, beje, buvo pabaigos daina. Kitų švenčių programose šios dainos nebuvo. Ji atsirado programoje 1960 m., XV šventėje, kaip jungtinio choro atliekama viena pabaigos dainų. Nuo šios Dainų šventės, vykusios naujoje scenoje, greta kurios iškilo 42 metrų aukščio fakelo bokštas, „susiklostė šiuolaikinė dainų švenčių struktūra“ (Ojaveski, Puust, Põldmäe 2002,

sužydėtų“ atskleidžia ir jungtinio choro atliekamą dainą lydinčius maginius ritualus (Dainų šventės ugnies uždegimas, visų dalyvaujančiųjų atsistojimas, žvilgsnių sutelkimas į aukštai dangun iškilusį fakelą), kartu matome, kaip tai, kas yra religinės kilmės (ugnis kaip šventoji ugnis, o taip pat ir Šventosios Dvasios simbolis, fakelas kaip šviesos šaltinis ir pan.), įgija kultūrinio akto statusą. Semiotinėje paradigmoje, kaip Thomo A. Sebeoko ir Marcelio Danesio „Modeliuojančių sistemų teorijoje“ (Sebeok, Danesi 2000), maginis ritualas prilygsta tretinei modeliuojančiai sistemai, kuri operuoja simbolinėmis formomis (Sebeok, Danesi 2000, p. 120–157). „Magijos“ sąvoką Lotmano semiotikos kontekste nuodugnai tyręs Peetas Lepikas prieina prie išvados, kad „maginį algoritmą kaip autokomunikatyvinę mechanizmą galima traktuoti kaip monadą, kuri turi atmintį ir kurioje klausytojo/kalbėtojo santykius reguliuoja tekstą (re)produkuojantis tvirtas vidinis principas“ (Lepik 2007, p. 123). Čia tiktų pacituoti patį Jurijų Lotmaną: „Tekstas siekia pavirsti atskiru „dideliu žodžiu“ su bendra vienoda reikšme“ (Lotman 1990a, p. 236)⁶. Tuomet, kai susitinka tradicija paremta veikla, verbalinis ir muzikinis dainų pranešimas, dainos atlikimo vieta ir ritualas – Dainų šventė atvaizduojama ne vien kaip semiotinis ansamblis, kurį Juri Lotmanas, rašydamas apie teatro semiotiką, – o juk Dainų šventė, be abejo, turi ir teatro bruožų – apibrėžė kaip ypatingo tipo ženklų sistemų kombinaciją, bet ir kaip s e m i o t i n ę i n s t i t u c i j ą, t. y. kaip įvairias reikšmes vienijantį ir reguliuojantį subjektą.

Dainų šventės semiotinis intencionalumas pasireiškia trimis aspektais. Visų pirma, repertuaro pasirinkimu, apie kurį bus kalbama vėliau. Taip pat repertuaro kano ir originalių bei skolintų dainų santykio (Dainų šventės autentiškumo) klausimas. Antrasis aspektas yra tas, kad Dainų šventės semiotiškumas (vaizdžiai sakant, semiozės poveikis sociumui) reikalauja visos organizacinės sistemos, veikiančios laikotarpiu tarp Dainų švenčių. Kadangi dainų šventės vyksta kas penkeri metai, pasiruošimas vyksta nuolat. Trečiasis aspektas, kuriame būtent ir pasireiškia šis „įvairias reikšmes vienijantis“ subjektas, yra pačios dainų šventės metaforizacija. Aukščiau aprašytą „Aušrą“ kaip prabudimo metaforą iš esmės regime besikartojančią estų „dainuojančios revoliucijos“ metu, „antruoju pabudimu“ pavadintais 1988 m., vienu to laiko atpažinimo ženklų tapo Tōniso Māe parašyta „Aušra“. Dainų šventė darė ir šiandien tebedaro įtaką visam Estijos muzikiniam diskursui⁷.

p. 146). Pradedant jubiliejine Dainų švente 1969 m., kuri laikoma pirmąja pokario laikais tautiškumo manifestacija, „Aušra“ lydi Dainų šventės ugnies uždegimą.

⁶ Cituojamas Lotmano straipsnis lietuvių kalba: Jurij Lotman, *Kultūros semiotika: Straipsnių rinktinė*. Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 184 [vertėjos komentaras].

⁷ Šiame kontekste dėmesio nusipelno XXVI Dainų šventės recepcija dviejuose straipsniuose. Jaanusas Kannas, kuris figūratyviai vadina dainų šventę Estijos „bendrabūvio įstatymu“, reiškia rūpestį, kad laikotarpiams tarp dainų švenčių chorinio dainavimo kultūra galėtų būti svarbesnė. Tai ypač sakytina apie vyrų chorų padėtį. „Vyrų dainavimas, kurio prasidėjo dainų švenčių tradicija ir kuris buvo svarbiausias Ernesaksui, – rašo straipsnio autorius, – dar skamba gerai dėl susiformavusių dainavimo įgūdžių ir pasišventimo tų kolektyvų, kurių dauguma dalyvių yra pensininkai, ir kai kurių jaunimo chorų“ (Kann 2014). Kitas autorius, reklamos agentūros *Der Tank* vadovas Joelis Volkovas piešia įsivaizduojamą ateities Estijos Dainų švenčių paveikslą („Laulupidu 2.0“), pradedant vizualizacijomis, globalia Dainų šventės reklama, pakitusių šventės aikštės dizainu

„Estiškumo“ klausimas

Dainų švenčių gimimo laikotarpiu (sekant vokiečių pavyzdžiu) estiškumas buvo suprantamas kaip patriotiškumas. Jannsenas ir Kreutzwaldas laikytini tautiniam romantizmui būdingų patriotinių eilėraščių kūrėjais (Jansen 2004, p. 11). Klasikės aureolės nusipelnė Jannseno duktė Lydia Koidula. Anksčiau už jau minėtą rinkinį „Emajõe lakštingala“ pasirodžiusiame debiutiniame rinkinyje „Laukų gėlės“ (1866) kuriamas patetiškas himnas tėviškei „Iš toli sugrįžus namo“. Aino Undla-Pöldmæe pastebėjo, kad „meilė tėviškei ir tėviškės poetizavimas išaugo iš didžiausių tautos kančių – emigrujančiųjų skurdo“ (Undla-Pöldmæe 1981, p. 37). Emigrantų eilėraščiai buvo pavyzdys ir Koidulai. Eos Jansen nuomone, ne vien tik emigrantų nusivylimas buvo tėviškės mito ir simbolio atsiradimo priežastis. „E s t i j a, t è v y n è ir t è v i š k é“ – už šių emocionalių „įkrautų“ sąvokų paplitimo slypi „tautiškumo entuziastų“ rašytinė ir žodinė agitacija (Jansen 2004, p. 11) bei vokiečių vėlyvojo romantizmo poezija (Heinrich Heine, Hoffman von Fallersleben ir kt.).

„Gali atrodyti paradoksalu, – rašo Ea Jansen, – bet būtent vokiečiai, Vokietijos tautinis sąjūdis ir patriotizmo samprata jame tapo estams pavyzdžiu, formuojant tėvynės sampratą“ (Jansen 2004, p. 11). Jau 1860 m. Jannsenas „Estijos dainyne“ paskelbė vokiečių patriotinių dainų adaptacijų. Vokietijoje itin populiarioje Ernsto Moritzo Arndto dainoje klausama, kas yra vokiečių tėvynė (*Deutschen Vaterland*). Ar tai Prūsija, ar Švabija? Atsakoma, kad tai turi būti kažkas žymiai daugiau. Jannseno sekime klausama to paties ir tvirtinama, kad estams tėvynė ten, kur „visados dainuojama estų kalba!“ (Jannsen 1860, p. 4).

1869 m. Suomijai draugiškas Jannsenas pasiskolina pirmajai Dainų šventei iš vokiečių kilmės suomių kompozitoriaus Fredriko Paciuso melodiją, kurią jis buvo parašęs Johano Ludvigo Runebergo eilėraščiui „Maamme“ („Mūsų žemė“). Pats Jannseno tekstas „Mano tėvyne, mano laime ir džiaugsme“ Paciuso muzikai savo ruožtu yra Reigi pastoriaus Wilhelmo Friedricho Rinne (1783–1863) eilėraščio „Hioma“ („Hiiu kraštas“) Estijoje paplitęs variantas (Arjakas 2012). Paciuso ir Jannseno daina yra dviejų pirmųjų Dainų švenčių programoje, tačiau kitų trijų Dainų švenčių oficialiai skelbtame repertuare jos nebėra. Tiesa, 1891 m. ši daina buvo atlikta spontaniškai. Pagal 1896 m. VI Dainų šventės programą „Mano tėvyne, mano laime ir džiaugsme“ buvo dainuojama prieš šventės pabaigoje atliekamą Rusijos valstybinį himną („*Боже, Царя храни!*“ – „Dieve, sergėk carą“). Tai leidžia manyti, kad tuo metu Paciuso ir Jannseno „Mano tėvyne, mano laime ir džiaugsme“ buvo įgijusi tautinės dainos

ir baigiant koncerto (jo finale – kompozitoriaus Arvo Pärto oratorija ir ją lydintais režisieriaus Roberto Wilsono „Šokančiais oro balionais“) transliavimu keliomis dešimtėmis kalbų visam pasauliui. Pasak autoriaus įsivaizdavimo, prieš penkerius metus vykusioje šventėje apsilankęs jis suprato, kad „Dainų šventė toli gražu nėra nostalgiskas dainininkams skirtas renginys, bet visiškai šiuolaikiškas, fenomenalus ir malonus renginys visiems – Estijos vizitinė kortelė pasauliui“ (Volkov 2014).

statusą. 1923 m. VIII Dainų šventėje ji buvo atliekama jau kaip Estijos Respublikos himnas. „Mano tėvyne, mano laime ir džiaugsme“ buvo perdirbinys, ir tai laikyti interiorizavimo aktu (Lotman 1999, p. 67–68), virsmu iš „svetima“ į „sava“, kaip ir Koidulos eilėraštis „Mano tėvynė yra mano meilė“, kurio inspiracija buvo vieno populiariausių vokiečių revoliucinių romantikų Hoffmano von Fallerslebena (beje, 1841 m. jis parašė Vokietijos himno tekstu tapusį eilėraštį „*Das Lied der Deutschen*“) eilėraštis „*Mein Lieben*“ (Undla-Pöldmāe 1981, p. 18). Aleksandras Kunileidas-Saebelmannas sukūrė jam muziką ir vadovavo chorui, atliekant dainą pirmojoje Estijos dainų šventėje 1869 metais. Apie pirmąją Dainų šventę rašęs Rudolfas Pöldmāe įvertino dainą kaip tikrą meno kūrinį (Pöldmāe 1976, p. 85). Vis dėlto kitų Dainų švenčių repertuare pirmenybė buvo teikiama kitai Kunileido-Saebelmanno dainai Koidulos tekstu „Tave kol mirsiu“. 1943 m. Gustavas Ernesaksas pritaikė naują muziką Koidulos eilėraščiui „Mano Tėvynė“. Ji buvo skirta poetės gimimo šimtmečiui. Daina pirmą kartą atlikta 1947 metais. XII Dainų šventėje, ji įgijo tautos himno statusą ir pokario metų Dainų šventėse tapo spontaniškai arba pagal programą atliekama šventės pabaigos daina. Taip tęsiasi iki šiol. 1994 m. vykusios XXII Dainų šventės metu buvo atliktos ir Saebelmanno-Kunileido daina, ir Ernesakso „Mano tėvynė yra mano meilė“.

Visi pateikti pavydžiai skatina klausti, kiek „estiškumo“ yra Dainų šventėje (kaip tradicijoje) ir kaip kultūros tekste. Autentiškumas buvo tapęs darbotvarkės klausimu jau pirmųjų Dainų švenčių laikais, turint omenyje ir šventės formatą, ir ypač jos repertuarą. Tautinio sąjūdžio radikaliojo sparno atstovas Karlas Robertas Jakobsonas kritikavo pirmąją Dainų šventę kaip „Baltijos vokiečių propagandinį renginį“ (Pöldmāe 1969, p. 74). Aštri kova dėl repertuaro prasidėjo, jau rengiantis antrajai Dainų šventei, ir tai liudija tautinio judėjimo skilimą. Jakobsonas reikalavo, kad pusė atliekamų dainų būtų kilusios iš estų ir švedų muzikos. Kitaip „estų tauta būtų tik būrys valstiečių, kuriuos vokiečiai išmokė atlikti koki „menišką“ dalyką“ (Jakobson 1876). Priešpriešos pasiekia kulminaciją III (I Taline) Dainų šventės (1880) pasirengimo metu (Pöldmāe 1976, p. 144–176). Iki tol buvusį centrą – Pietų Estiją (Livoniją) pakeičia Šiaurės Estija (Estijos gubernija, vėliau Estija). Dainų šventės vietos pakeitimas reiškia Estijos kultūrinio centro pasislinkimą arčiau vietinio galios centro (gubernijos valdžios ir bajorijos savivaldos administracijos). Nuo 1896 m. įvykusios VI Dainų šventės iki šiol Talinas tapo pagrindine vieta, kurioje rengiamos Dainų šventės. Turint omenyje kultūros semiotikoje išsakomą tvirtinimą, kad, viena vertus, „periferija perkelia į centrą savo semiotines struktūras“, užimdama (periferijos aspektu „svetimą“) kultūrinį centrą (Lotman 1999, p. 17), ir, kita vertus, kad „tekstinių reikšmių sistema (Dainų šventė kaip kultūros faktas, taip pat ir su ja susiję renginiai – pastaba R. V.) nulemia tekstų socialines funkcijas konkrečioje kultūroje“ (Lotman 2010, p. 98)⁸, galima tvirtinti, kad 1880–1890 m. buvo lūžio metai bipoliarinėje

⁸ Cituojamas Lotmano straipsnis lietuviškai: Jurij Lotman, *Kultūros semiotika. Straipsnių rinktinė*. Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 148 [vertėjos komentaras].

Estijos semiosferos, turinčios du (dažnai besivaržančius) centrus – Tartu ir Taliną, kultūrinės erdvės plėtotėje (Veidemann 2013, p. 45–46). Pirmosiose dainų šventėse aiškiai skiriamos dvasiškos (bažnytinės) ir pasaulietinės dainos. Jų „pasirodymai“ vykdavo ne tą pačią dieną. Mūsų laikais skirstymas vyksta dalijant šventę į koncerto (dvasiškos dainos, klasikinis repertuaras, užsienio autorių kūryba, atliekama užsienio kalbomis) ir taip vadinamą visuotinę – *nationwide* (*üldrahvalikuk*) dienas. Gana vieningai sutariama, kad „šventės repertuare garbingą vietą turėtų užimti pripažintos patriotinės dainos, kurias publika galėtų dainuoti drauge“ ir kad „programa turėtų būti įveikiama visiems kolektyvams“ (Lauristin, Vihalemm 2013, p. 8).

Įdomu pažymėti, kad XX a. pradžioje su *Liedertafel* stilistika sietinų patriotinių dainų repertuaro aršiausio priešininko estų kompozitoriaus Rudolfo Tobiaso (Tobias 1995a, p. 21–22; 1995b, p. 42–48) daina „Aš trokštu jums nurodyti“, gimusia 1900 m. improvizuojant Sekminių pamaldose (pirmą kartą 1923 m. Dainų šventėje ją atliko jungtinis pučiamųjų orkestras), kurios tekstas kilęs iš Pauliaus pirmojo laiško korintiečiams (1. Kor 3: 16), 1938 m. įgavo tautinę, patriotinę simbolinę reikšmę. Ją atlieka jungtinis mišrus choras netrukus po Respublikos Prezidento Konstantino Pätso kalbos ir valstybinio himno. Tokia pat seka, po Dainų šventės atidarymo ir himno, Tobiaso „Aš trokštu jums nurodyti“ buvo atliekama ir 1994 m. pirmojoje Nepriklausomybę atkūrusios Estijos Dainų šventėje. Tai parodo įvado vaidmenį atliekančio sakralinio teksto (krikščionys kaip Dievo šventovė ir Dievo dvasios nešėjai) metaforizavimą tautiškame kontekste. Čia paminėtinas ir Juhano Liivio eilėraštis „Ar parodysi?“ (Liiv 2007, p. 182), kuriame Estija sugretinama su vergovėje vargstančia ir apie savo valstybę svajojančia žydu tauta: „Taip yra ir Estijoje/ taip supasi gyvenimo sūpuoklės/ kartą – kaip visagalė mintis –, / kartą bus Estijos valstybė!“ Virsmas tautišku simboliu tekstu yra būdingas ir kitam Tobiaso kūriniiui, oratorijai „Jono laiškas“ (Rumessen 2008, p. 20), kurios epifanišką „Sanctus“ pirmą kartą atliko rinktiniai chorai XXIII Dainų šventėje 1999 metais.

Kaip matome, nepaisant ginčų, bažnytinis, su *Liedertafel* sietinas, arba klasikinis, pradmuo nedarė įtakos Estijos dainų šventės tautiškumo manifestacijai. Pastarąją galime traktuoti kaip t e k s t ą – k o d ą, kuris, pasak Lotmano, yra „sintagmiškai sudaryta visuma“, kurios kiekvienas ženklas gali pasirodyti kaip paradigma (Lotman 1990c, p. 284–285)⁹. Būtent taip, papildydami ir pakeisdami vienas kitą, skirtingi Dainų šventės teksto komponentai persipina tarpusavyje, tapdami atskiru tekstu tekste, tvirtą kompozicijos rėmą turinčiu, hierarchiškai skirtingu, tačiau retoriškai suvienytu tekstu (Lotman 2001, p. 91–92).

Svarstydamas apie originalumą Estijos dainų šventės tradicijoje, vokiečių kalba išleistos estų literatūros istorijos autorius Cornelius Hasselblattas pastebėjo, kad, nors formaliai žvelgiant Dainų šventė yra skolinys iš vokiečių kultūros, dainų

⁹ Cituojamas Lotmano straipsnis lietuviškai: Jurij Lotman, *Kultūros semiotika. Straipsnių rinktinė*. Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 214 [vertėjos komentaras].

švenčių tradicija „Vokietijos kultūroje jau nėra gyva ir, kas dar svarbiau, [kad] ji niekuomet neužėmė tokios svarbios vietos kaip, pavyzdžiui, Estijoje ar Latvijoje“ (Haselblatt 2008, p. 18). Turime reikalą su specifiniu estų tautinės kultūros reiškiniu, kurio kitose tautose nerasime. Su tuo belieka tik sutikti: Estijos kultūros kaip ties dviejų – Rytų ir Vakarų civilizacijų riba gimusios ir išsivysčiusios kultūros originalumo požymis yra būtent jos tranzityvumas, savinimasis iš skirtingų kultūrų, įvairių skolinių bei įtakų absorbavimas į identitetą kuriančią ir atkuriančią jėgą (Veidemann 2010, p. 89).

Išorės ir vidaus forma

Ta aplinkybė, jog iki Estijos Respublikos sukūrimo 1918 m. ir valstybingumo praradimo – Estijos TSR 1940–1991 m. Dainų šventės vykdavo svetimos valdžios valdymo sąlygomis, skatina į semiotinį teksto – repertuaro ir šventės ritualų, jų vizualinės išvaizdos sakralumo (pavyzdžiui, scena kaip altorius) tyrinėjimą įtraukti ir klausimą – kam d e d i k u o j a m a šventė. Dainų šventė – tai vieta, kurioje kultūra (o ji, kaip aiškėja iš to, kas anksčiau buvo pasakyta, yra „įkrauta“ tautiškumo ideologijos) susiduria su politika, dvasia – su galia, kurioje glūdi mimikrija. Rudolfas Pöldmāe išsamiai aprašė aplinkybes, kuriomis vyko pirmoji Dainų šventė, skirta „išlaisvinimo“ (t. y. valstiečių išlaisvinimo iš baudžios 1819 m.) jubiliejui paminėti (Pöldmāe 1969, p. 29, 33–38, 76–85). III Dainų šventė, „padėkos dainų šventė“, buvo dedikuota „Cariškosios didenybės Aleksandro II valdymo 25-mečio jubiliejui atminti“. IV Dainų šventė buvo antra „padėkos dainų šventė“ ir dedikuota „caro Aleksandro III valdymo 10-ųjų metinių garbei“. V šventė (1894 metais) buvo skirta baudžios panaikinimo 75-mečio jubiliejui. Ji taip pat buvo „padėkos dainų šventė“. VI, vykusi 1896 metais, dedikuota „caro Nikolajaus II karūnavimo garbei“.

XII Dainų šventė 1950 m. buvo dedikuota Estijos TSR 10-osioms metinėms, XV Dainų šventė 1960 m. – atitinkamai Estijos TSR 20-osioms metinėms, XVI Dainų šventė 1965 metais – Estijos TSR 25-osioms metinėms. Išimtis buvo 1969 metų Dainų šventė, kuri dedikuota pačios Dainų šventės gimimo šimtmečiui. „Dedikavimas“ reiškia vardo suteikimą Dainų šventei. Kultūros semiotikoje vardo suteikimas suprantamas kaip mitologinės sąmonės aktas (Lotman, Uspenski 1999, p. 189–218). Mitologinėje sąmonėje reikšmė susiformuoja kontinuali (nediskretiniu) būdu (t. y. kaip nedalomas visumos vaizdas). Nesuprantant konteksto, galima būtų manyti, kad Estijos Dainų šventės buvo galios ir valstybės mitologizavimo aktai. Dainų švenčių praktika išryškina visai priešingą, formalų, vardo suteikimo („dedikavimo“) pobūdį. Dainų švenčių „dedikavimas“ buvo išsisukinėjimas, mimikrija, kurios pagalba buvo siekiama nuslėpti, kam iš tiesų skiriama Dainų šventė – tautinio identiteto ir tautinės kultūros svarbai paminėti. Caro valdžios laikais ir sovietiniais laikais Dainų šventės

buvo tiesiog tartum dvi formos – išorės ir vidaus. Jei išorės formoms būdingas nepaženklintumas¹⁰ [*non-marking*], arba neišreikštumas (verbalinė ir ikoninė galios simbolika (Rusijos carai, sovietiniais metais Leninas ir Stalinas), galios institucijų (Komunistų partijos) ir galios diskursų (sovietinės tvarkos) išaukštinimui pasitar-naujančios dainos), tai vidaus forma (tautiškas tradicinis dainų repertuaras, eitynės, tautiniai kostiumai, šventės pradžios ir pabaigos ritualai) buvo stipriai paženklinta. Būtent šventės vidinės formos paženklintumas pakylėjo Estijos Dainų šventę iki religinio akto. Religiškumas pats savaime nereikalauja teksto ir funkcijos atskyrimo; nėra daroma prielaida, jei kultūroje nedalyvauja sakraliniai tekstai, tai ji yra pasaulietinė arba, pavyzdžiui, moksliniais tektais besiremianti kultūra (Lotman 2010, p. 97–98). Skirtingi Estijos dainų šventės tekstai (eitynės kaip procesija, šventės ugnies uždegimas kaip magiški veiksmai, visuotinis dalyvavimas dainuojant patriotines dainas, santykis su dirigentais kaip su šamanais) išreiškia religišumą, t. y. atlieka religinę funkciją.

Išvados

Estijos dainų šventės semiotika yra neatsiejama nuo Estijos kultūros istorijos semiotikos. Tai pavyzdys, kaip koks nors artefaktas pasikartojimo dėka įgija kolektyvą organizuojančią ir identitetą kuriančią (autokomunikatyvinę) galią. Atsiradusi Estijoje geografiniu požiūriu iš toli, iš Pietų Vokietijos, kaip *Liedertafel*, dainų draugijų, tradicija, kuri pradžioje buvo carinės Rusijos provincijose gyvenusių Baltijos vokiečių kultūrinė saviraiška, nuo pradėtų rengti estų dainų švenčių laikų virto, kultūros semiotikos požiūriu, periferijos iššūkiu centrui. Savo ruožtu, aprašytame procese galime išvelgti dvejopą „iššūki“, nes *herrenhuterių* brolių sąjūdis, kuris laikytinas protestantiškosios semiozės pakraščiu, o tuo pačiu ir „iššūkiu“ oficialiajai Bažnyčiai, pasirodė esąs būtent tas veiksnys, kuris suteikė estų Dainų šventei „dainuojančios kongregacijos“ formatą. Svetimo teksto interiorizavimo eigoje, kuri, kaip matyti iš to, kas aukščiau pasakyta, neišvengė prieštaravimo, Dainų šventė tapo Estijos (muzikinės) kultūros dominante, semiotine institucija, kuri siekia chorinio dainavimo mo-

¹⁰ Apibūdinant nepaženklintumą – paženklintumą [neišreikštumą – išreikštumą] prieš akis turimas Jurijaus Lotmano ir Aleksandro Piatigorskio svarstymas apie dviejų fundamentalių sąvokų, tyrinėjant kultūrą, *teksto* ir *funkcijos* – dvišalį santykį. Jei kultūros tyrinėjimų požiūriu egzistuoja tik tie pranešimai, kurie yra tekstai (Lotman 2010, p. 90), tai liudija, kad jie turi „ypatingą kultūrinį reikšmingumą“ (pacituota tezė liečia rašytinius, užrašytus pranešimus) (Lotman 2010, p. 87), taigi, šio darbo autoriaus manymu, „kultūros tyrimų prieiga“ prasiplečia visiems kultūros dalyviams. Pranešimai, kuriuose šios kultūros dalyviams trūksta to „ypatingo reikšmingumo“, yra tekstinio požiūriu nepaženklinti, jiems būdingas neišreikštumas. Ir, priešingai, vien tik paženklinti pranešimai įgyja teksto statusą. Juo labiau, jie dalyvauja to, kas nagrinėjama, šiuo atveju susiformuojant estų kultūros „savęs organizavimo tipo“ požymiams (žr. Lotman 2010, p. 90). Cituojamas Lotmano straipsnis lietuviškai: Jurij Lotman, *Kultūros semiotika: Straipsnių rinktinė*. Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 141 [vertėjos komentaras].

kyklose plėtojimo bei chorinio dainavimo pomėgio skatinimo tikslų, palaiko dainų švenčių regionuose organizavimo sistemą ir daro poveikį ne vien muzikiniam, bet ir plačiau, visam visuomeniniam-kultūriniam diskursui.

Vaizdžiai sakant, Dainų šventė įsitvirtino Estijos semiozėje kaip kas penkerius metus įvykstantis kolektyvinis „vienas kvėpavimas“ – taip buvo pavadinta 2009 metais praūžusi XXV Dainų šventė. Metafora „vienas kvėpavimas – suvienyta išraiška, įkvėpimas ir iškvėpimas“ pabrėžia maginę (chorinio) dainavimo funkciją. Be to, Dainų šventės visuma veikia tartum iš kelių sumitologintų – sureligintų ritualų (šventės ugnies uždegimas, jos nešimas per Estiją, šventės eitynės, pradžios ir pabaigos dainos) sudarytas semiotinis ansamblis. Kanoniniai tekstai, kurių susiformavimo eiga buvo išsamiau apžvelgta, šventės repertuare turi simbolinę reikšmę. Dainų šventės skirtumas nuo masinių koncertų – jos sakralumas. Visais laikais Dainų šventės apibūdindavo dedikacija. Greta išorinio vardo suteikimo – dvi pastarosios šventės buvo pavadintos „Vienas kvėpavimas“ (2009) ir „Laiko prisilietimas. Prisilietimo laikas“ (2014), – Estijos dainų šventė savo gelmėje pasirodo esanti egzistencinis tautos būtis įvardijimas.

Vis dėlto, kaip tvirtinama ir sociologinio tyrimo „Mano dainų ir šokių šventė“ išvados, Dainų šventė kaip estų identiteto įtvirtinimas (kaip ir anksčiau minėta tekstų religinė funkcija) nelinkusi veikti be savivokos. Konstatuojama, kad naujos kartos pradėjo tolti nuo Dainų šventės tautinės–ideologinės reikšmės. Todėl ir klausimas apie Dainų šventės, kaip valstybės remiamos socialinės ir kultūrinės institucijos, ryšį su Dainų švente, kaip semiotine institucija, yra reikšmingas.

Iš estų kalbos vertė Pillė Veljetaga

Literatūra

- Arjakas, Küllö. 2012. *Eesti hümn*. Tallinn: Menu.
- Hasselblatt, Cornelius. 2008. Rahvuskultuuri paradoks ning eesti keele tähtsus. In: *Rahvuskultuur ja tema teised. Collegium litterarum 22*. Toimetaja Rein Undusk. Tallinn: Underi ja Tuglase, p. 13–22.
- Ivanov, V. V., Lotman, J. M., Pjatigorski, A. M., Toporov, V. N., Uspenskij, B. A. 1998. *Kultuurisemiotika teesid*. Tartu Semiootika Raamatukogu I. Tartu Ülikool. Semiootika osakond. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Jakobson, Carl Robert. 1876. C. R. Jakobson J. Kurrikule 28. XI 1876. F. 68, M. 1:8.
- Jansen, Ea. 2004. Kodu ja isamaa. In: *Vaateid eesti rahvusluse sünniaegadesse*. Tartu: Ilmamaa, p. 5–18.
- Jannsen, Johann Voldemar. 1860. *Eesti laulik*. Tartu.
- Kann, Jaanus. 2014. Kooseluseadus. In: *Sirp*, 11. juuli, Nr. 27 (3497).
- Kasekamp, Andres. 2011. *Balti riikide ajalugu*. Tallinn: Varrak.
- Kotov, Kaie. 2005 Kultuur, identiteet ja enesekirjeldus. In: *Acta Semiotica Estica II*. Eesti Semiootika Selts. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, p. 184–192.
- Köpp, Johan. 2009. Kirik ja rahvuslik mõte. In: *Vaimu valgusel*. Tartu: Ilmamaa, p. 19–24.

- Laar, Mart; Saukas, Rein; Tedre, Ülo /Koostajad/ 1989. *Jakob Hurt 1839–1907*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Lauristin, Marju, Vihalemm, Peeter. 2013. *Minu laulu- ja tantsupidu. Sotsioloogilise uuringu aruanne*. Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA. Tartu. Kättesaadav. Prieiga internetu: <http://laulupidu.ee/wp-content/uploads/2013/10/Laulupeo-uuringu-aruanne-oktoober-2013.pdf>
- Lauristin, Marju. 2014. Laulupeo usku rahvas. In: *Sirp*, 17. jaanuar.
- Lepik, Peet. 2007. Universaalidest Juri Lotmani semiootika kontekstis. Tartu Semiootika Raamatukogu 6. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Liiv, Juhan. 2007. Tuulehoog löi vette. /Koostaja Jüri Talvet/. Tallinn: Tänapäev.
- Lotman, Juri. 1990a. Retoorika. Tlk Inta Soms. In: J. Lotman. *Kultuurisemiootika*. Tõlkinud Rein Veidemann, Pärt Lias, Inta Soms. Tallinn: Olion, p. 217–246.
- Lotman, Juri. 1990b. Lavasemiootika. Tlk Rein Veidemann. In: J. Lotman *Kultuurisemiootika*. Tõlkinud Rein Veidemann, Pärt Lias, Inta Soms. Tallinn: Olion, p. 182–216.
- Lotman, Juri. 1990c. Tekst tekstis. Tlk Rein Veidemann. In: J. Lotman *Kultuurisemiootika*. Tõlkinud Rein Veidemann, Pärt Lias, Inta Soms. Tallinn: Olion, p. 280–303.
- Lotman, Juri. 1999a. *Semiosfäärist*. In: J. Lotman. *Semiosfäärist*. Tõlkinud Kajar Pruul. Tallinn: Vagabund, p. 7–35.
- Lotman, Juri. 1999b. *Kultuuride vastastikuse mõju teooriast*. In: J. Lotman. *Semiosfäärist*. Tõlkinud Kajar Pruul. Tallinn: Vagabund, p. 53–73.
- Lotman, Juri; Uspenski, Boriss. 1999. Müt – nimi – kultuur. In: J. Lotman. *Semiosfäärist*. Tõlkinud Kajar Pruul. Tallinn: Vagabund, p. 87–218.
- Lotman, Juri. 2001. *Kultuur ja plahvatus*. Tõlkinud Piret Lotman. Tallinn: Varrak.
- Lotman, Juri; Pjatigorski, Aleksandr. 2010. Tekst ja funktsioon. Tõlkinud Silvi Salupere. In: J. Lotman. *Kultuuritüpoloogiast*. Tõlkinud Kaidi Tamm, Tanel Pern, Silvi Salupere. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, p. 86–98.
- Ojaveski, Toivo; Puust, Mart; Põldmäe, Alo /Koostajad/. 2002. In: *130 aastat eesti laulupidusid*. Tallinn: Talmar ja Põhi.
- Paul, Toomas. 1999. *Eesti piiblitõlke ajalugu*. Eesti teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi Toimetised, Nr 72. Tallinn: Emakeel Selts.
- Põldmäe, Rudolf. 1969. *Esimene Eesti üldlaulupidu 1869*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Põldmäe, Rudolf. 1976. *Kaks laulupidu (1879 ja 1880)*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Põldmäe, Rudolf. 2011. *Vennastekoguduse kirjandus*. Tartu: Ilmamaa.
- Rumessen, Vardo. 2008. *Joonase sõnum*. Tallinn: Varrak.
- Saard, Riho 2000. *Eesti rahvusest luterliku praostkonna väljakujunemine ja vaba rahvakiriku projekti loomine 1870–1917*. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.
- Salupere, Malle. 1998. Baltisaksa laulupeod Tallinnas – meie laulupidude eelkäijad. In: *Tõed ja tõdemused. Sakste ja matside jalajäljed nelja sajandi arhiivitolmus*. Tartu, p. 170–178.
- Sebeok, Thomas A., Danesi, Marcel. 2000. *The Forms of Meaning. Modeling Systems Theory and Semiotic Analysis*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Tobias, Rudolf. 1995a. Rahva laulukoorid. In: R. Tobias. *In puncto musicorum*. Koost. Vardo Rumessen. Tartu: Ilmamaa, p. 21–22.
- Tobias, Rudolf. 1995b. Kas laulupidu või muusikapidu? In: R. Tobias. *In puncto musicorum*. Koost. Vardo Rumessen. Tartu: Ilmamaa, p. 42–48.
- Undla-Põldmäe, Aino. 1981. L. Koidula „Vainulillede“ algupärast. In: *Koidulauliku valgel*. Tallinn: Eesti Raamat, p. 9–43.
- Undusk, Jaan. 1998. Neologismid ja vaikus. In: *Maagiline müstiline keel. Oxy mora 2*. Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus. Tallinn: Virgela, p. 258–277.

- Veidemann, Rein. 2006. *Tuikav tekst*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Veidemann, Rein. 2010. Eesti kultuuri tähendusmudelist 20. sajandil. In: *Eksistentsiaalne Eesti*. Tallinn: Tänapäev, p. 23–71.
- Veidemann, Rein. 2013. Tallinn eesti kultuuris. Tulevikumälestus. In: *Hea linn. Tallinna visiooni-konverentsid*. Tallinn: Tallinna visiooninõukoda, p. 33–50.
- Volkov, Joel. 2014. Laulupidu 2.0. In: *Postimees*, 10. juuli.

Semiotics of the Estonian Song Festival

Summary

Key words: cultural centre and periphery, text in the text, the bipolarity of the Estonian semiotic space, marking – non-marking, exterior and interior form, text and function, song festival religion

The article focuses on the semiotic analysis of the Estonian Song Celebration within the framework of the Tartu-Moscow school of cultural semiotics (the works of Juri Lotman). It seeks to understand the historical context of the song festivals. The following segments are identified: the formation of the initial meaning under the influence of various impact sources; the repertoire as a text; the song festival as a ritual; a dichotomy between exterior and interior form of the song festivals.

It may be stated that the Estonian Song Festivals reflects the centre-periphery relations. The tradition of choir singing of Southern Germany (*Liedertafel*) spread to the Baltic provinces in the 19th century. Under the lead of Johann Voldemar Jannsen the model of Baltic-German song festivals has been transferred to the first Estonian General Song Festival in 1869. The relations between cultural periphery and centre were also a very important factor in the Brethren movement, which reached the Estonian territory in the second half of the 18th century, and whose ideological pattern made an impact on the Estonian national movement (national awakening) and the song festival (the singing congregation). The questions concerning the authenticity of the celebration (song festival as a text) and the Estonian culture (Estonian text) existed in the air from the beginning. In one way or another it remained an important issue and later. On one hand, this cultural transitivity gives exclusive meaning to the General Song Festival, representing Estonian culture – so called border-consciousness culture – born on the border of Western and Eastern civilisations. On the other hand, the General Song Festival functions as a text, and, metaphorically speaking, Estonians believe so far in the holiness of song festival.